

РИНОК ОРГАНІЧНОЇ АКВАКУЛЬТУРИ ЄВРОПИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України»

Анотація. В статті розглянуто основні тенденції розвитку органічної аквакультури в Європейському Союзі, визначено основні рушійні сили та перешкоди для розвитку сектору, надано рекомендації щодо розвитку органічної аквакультури в Україні

Ключові слова: аквакультура, органічний сектор, аквапродовольча система України

EUROPE'S ORGANIC AQUACULTURE MARKET: TRENDS AND PROSPECTS FOR UKRAINE

Abstract. The article examines the main trends in the development of organic aquaculture in the European Union, identifies the main driving forces and obstacles to the development of the sector, and provides recommendations for the development of organic aquaculture in Ukraine.

Keywords: aquaculture, organic sector, aqua-food system of Ukraine

Дослідження європейського ринку органічної аквакультури на сучасному етапі є важливим як в умовах розбудову механізмів євроінтеграції вітчизняного рибництва так і пошуку нових ніш для експорту з високою доданою вартістю з паралельним використанням власного природного потенціалу для імпортозаміщення в умовах повоєнного відновлення.

Органічне виробництво в ЄС демонструє стрімке зростання, охопивши 9,1% сільськогосподарських угідь та сформувавши ринок споживання обсягом 44,8 млрд. євро у 2020 р., що на 15% перевищує показники попереднього року. Власне органічна аквакультура у 2020 р. досягла обсягу 74 032 тонн, що становить 6,4% від загального обсягу аквакультури ЄС, продемонструвавши зростання на 60% порівняно з 2015 р. [1]. Стратегічна ціль ЄС «Від ферми до виделки» передбачає подальше збільшення частки органічних земель до 25% до 2030 р., що створює потужний імпульс для водного господарства [2].

Європейська органічна аквакультура характеризується високою концентрацією виробництва навколо кількох видів, де мідії становлять понад 50 % загального обсягу, що сягає майже 42 тис. тонн, тоді як показники лосося та форелі є суттєво нижчими. Географічно лідерство у сегменті лосося впевнено утримує Ірландія, а основними постачальниками моллюсків залишаються Італія, Нідерланди та Іспанія. Водночас у галузі спостерігаються й негативні зміни, зокрема дворазове скорочення виробництва органічного коропа в країнах Центральної та Східної Європи, спричинене відсутністю цінової переваги для фермерів та надмірною складністю процедур сертифікації [1].

Запровадження Регламенту ЄС 2018/848 у 2022 р. суттєво підняло планку вимог до галузі, обмеживши органічне виробництво виключно зонами з найвищим екологічним статусом або категорією води А. Окрім жорстких вимог до середовища, європейські виробники змушені долати високу собівартість через дорогі корми та гострий дефіцит сертифікованої молоді риб. Ситуацію ускладнює законодавча заборона на використання інтенсивних систем замкнутого водопостачання (РАС) на етапі вирощування, а також конкуренція з боку приватних екологічних маркувань, таких як MSC та ASC, що знижує впізнаваність офіційного органічного сертифіката [1].

Майбутнє галузі значною мірою залежить від здатності регуляторів та бізнесу подолати наявні виклики, що дозволило фахівцям EUMOFA виділити два полярні сценарії розвитку [1].

Оптимістичний сценарій передбачає, що за умови усунення технічних бар'єрів та

активного маркетингу частка органічних молюсків у загальному виробництві зростає до 20%, а риби — до 25%. Натомість песимістичний прогноз вказує на ризик стагнації сектору на рівні 3–6%, якщо дефіцит сертифікованих кормів та надмірна складність сертифікації не будуть вирішені на системному рівні.

Таким чином, розвиток органічного сектору в Європі стимулюється потужним споживчим попитом, де більшість покупців у Західній та Північній частинах континенту свідомо обирають продукцію з впізнаваним органічним маркуванням (рис. 1). Цей тренд отримує системне підкріплення на державному рівні через стратегію «Від ферми до виделки» та цільове фінансування з фондів EMFAF, що створює вигідні умови для трансформації підприємств. Найбільш динамічно розвивається сегмент молюсків, де завдяки відсутності потреби у штучних кормах та низькому технологічному бар'єру обсяги виробництва зросли на 110%, демонструючи найвищу рентабельність при переході на органічні стандарти.

Рушійні сили	Перешкоди
<ul style="list-style-type: none">•Зростання попиту•Політична підтримка•Низький технологічний поріг для вирощування молюсків	<ul style="list-style-type: none">•Висока собівартість•Дефіцит сертифікованого посадкового матеріалу•Високі вимоги до якості води та заборона PAC•Маркетингова конкуренція

Рис. 1. Рушійні сили та перешкоди розвитку органічної аквакультури в Європі (розроблено автором за даними [1])

На шляху розвитку органічного сектору стоїть низка суттєвих перешкод, насамперед економічного характеру: використання спеціалізованих кормів здорожує виробництво на 20–30%, а вимога меншої щільності посадки риби знижує сумарну продуктивність господарств. Ситуацію загострює й дефіцит сертифікованого посадкового матеріалу, що змушує фермерів використовувати звичайну молодь і ускладнює процедуру фінальної сертифікації.

Додатковим викликом стало посилення екологічних стандартів щодо якості води, яке з 2022 р. фактично обмежило органічне виробництво лише об'єктами найвищої категорії А. На маркетинговому рівні галузь змушена конкурувати з упередженням споживачів на користь дикої риби та численними приватними схемами маркування, які створюють інформаційний шум і ускладнюють просування офіційних сертифікатів.

Сучасний стан вітчизняного рибництва демонструє складний шлях від історичних максимумів до пошуку нових точок зростання. Якщо у 1990 р. обсяги аквакультури сягали 136,5 тис. тонн, то наразі галузь лише починає відновлюватися: за підсумками 2024 р. показник склав 9673 тонн, що, втім, свідчить про позитивну динаміку та приріст у 14,45% порівняно з попереднім роком [3,4]. Критична залежність від зовнішніх поставок, де 89,9% рибної продукції складає імпорт, а власна аквакультура забезпечує лише 2,7% ринку, відкриває колосальний потенціал для імпортозаміщення [4]. Важливим напрямком в цьому контексті є розвиток внутрішнього виробництва цінних видів, таких як лососеві та осетрові, що дозволить не лише посилити продовольчу безпеку, а й трансформувати структуру споживання на користь локального виробника.

Гармонізація вітчизняного законодавства з європейськими нормами наразі перебуває в активній фазі, ключовим етапом якої є розгляд законопроекту «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», покликаною імплементувати стандарти ЄС щодо органічного виробництва та маркування [5]. Це створює фундамент для визнання українських сертифікатів на світовому рівні, та підвищить конкурентоспроможність вітчизняних виробників органічної продукції.

В Україні сертифікацію господарств на відповідність вимогам Регламенту ЄС 2018/848 щодо органічної продукції здійснює «Органік Стандарт» [6]. Чинні протоколи висувають жорсткі вимоги до органічної аквакультури в Україні, зокрема повну заборону

на використання гормонів і синтетичних амінокислот, а також суворе обмеження щільності посадки риби з дотриманням принципів гуманного поводження. Відповідно до європейських стандартів, забороняється використання закритих систем замкнутого водопостачання, окрім етапу інкубації, а для великих об'єктів потужністю понад 20 тонн на рік запроваджено обов'язкову екологічну оцінку. Такий комплексний підхід забезпечує високий рівень екологічної безпеки та якості продукції, дублюючи кращі світові практики управління водними біоресурсами.

Згідно зі ст. 17.9. ЗУ «Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку» державна підтримка виробників органічної сільськогосподарської продукції, до якої відноситься і продукція аквакультури здійснюється шляхом відшкодування до 30% вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва та відшкодування такої ж частки витрат на придбання дозволених для використання кормів [7]. Такий інструмент фінансового стимулювання створює передумови для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної органічної продукції та сприяє поступовій гармонізації українського законодавства з вимогами Європейського зеленого курсу.

Спираючись на аналіз європейського досвіду, та враховуючи специфіку вітчизняного рибного господарства, можна запропонувати наступні кроки для вдосконалення аквапродовольчої системи України.

Україна володіє колосальним ресурсним потенціалом, що налічує близько 180 000 га ставків, де більшість господарств вже застосовують напівінтенсивні методи вирощування коропа та товстолоба в полікультурі. Завдяки низькій щільності посадки та використанні в більшості природної кормової бази, такі методи за своєю суттю є максимально наближеними до органічних стандартів ЄС. Для розвитку цього потенціалу можна запропонувати створення програми державної підтримки органічного переходу для ставкових господарств. Важливим інструментом підтримки фермерів в даному контексті має стати субсидування витрат на сертифікацію протягом перших років перехідного періоду. Такий підхід допоможе створити умови для трансформації традиційного ставкового господарства на високорентабельний сектор з високим експортним потенціалом та спробувати заповнити нішу органічного коропа на ринку ЄС, де наразі спостерігається стрімке падіння виробництва.

Аналіз європейського ринку свідчить, що органічні молюски є сегментом із найбільш стрімкою динамікою зростання, яка сягнула 110% завдяки відносно низькому технологічному порозу для сертифікації. Для України, з виходом до Чорного та Азовського морів, цей напрям відкриває стратегічні перспективи стати помітним гравцем на міжнародній арені після деокупації та розмінування акваторій. Ключовим кроком для реалізації цього потенціалу має стати наукове районування морських територій з метою ідентифікації зон, що відповідають найвищому стандарту якості води класу А, що є умовою згідно з Регламентом ЄС 2018/848. Крім того, стратегічно важливо впровадити державні програми зі створення пілотних розплідників молюсків. Це дозволить забезпечити вітчизняних фермерів власним посадковим матеріалом, нівелюючи проблему дефіциту молоді, яка наразі є одним із головних стримуючих бар'єрів для виробників у Європейському Союзі.

Одним із найвагоміших економічних бар'єрів для розвитку органічної аквакультури як в Європейському Союзі, так і в Україні залишається висока вартість спеціалізованих кормів, яка на 20–30% перевищує ціну звичайних аналогів. Наявність в Україні великої кількості сертифікованої органічної рослинної сировини, такої як пшениця, соя та макуха, створює додаткові можливості для формування замкнутого циклу виробництва. В цьому контексті, важливою рекомендацією для галузі є стимулювання будівництва заводів із виробництва органічних рибних кормів. Такий крок дозволить суттєво знизити собівартість української рибної продукції, підвищуючи її конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках. Крім того, створення власної інфраструктури відкриває перспективу експорту готових кормів до країн ЄС, де наразі спостерігається їхній дефіцит, що може стати додатковим драйвером розвитку вітчизняної аквапродовольчої системи.

Сучасний рівень споживання рибної продукції в Україні, що становить лише 11,7 кг на

особу, є критично низьким для забезпечення здоров'я нації та суттєво поступається європейським показникам. Для виправлення цієї ситуації та підтримки галузі можна запропонувати впровадження механізму державних закупівель рибної продукції для бюджетних установ, зокрема для сектору оборони та освітніх закладів, яку в перспективі можна переорієнтувати на «органічні закупівлі». Встановлення квот на закупівлю вітчизняної продукції аквакультури, а в перспективі і органічної продукції, створить для фермерів гарантований ринок збуту, що стане потужним стимулом для інвестицій у якість та розширення виробництва.

В цілому, реалізація запропонованих заходів може допомогти Україні стимулювати виробництво органічної продукції аквакультури та інтегруватися у органічний ринок Європейського Союзу. Формування замкненого циклу виробництва від власної кормової бази до державних гарантій збуту забезпечить продовольчу безпеку та економічну стійкість держави у довгостроковій перспективі, перетворюючи аквакультуру на один із ключових драйверів повоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. EUMOFA (2022) ORGANIC AQUACULTURE IN THE EU. Current situation, drivers, barriers, potential for growth. DOI: 10.2771/327564. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publication/organic-aquaculture-eu_en
2. FROM FARM TO FORK STRATEGY (F2F). European Commission. URL: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en
3. ФАО. 2026. Україна. Текст Беха, В. У кн.: Рибальство та аквакультура . [Цитовано п'ятницею, 13 лютого 2026 р.]. https://www.fao.org/fishery/en/countrysector/naso_ukraine
4. «Добування водних біоресурсів». Статистична інформація Державної служби статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 13.02.2026).
5. Проект Закону «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» №13204 від 21.04.2025 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56253> (дата звернення: 13.02.2026).
6. Сертифікація аквакультури та водоростей– Organic Standard. Сертифікаційна компанія України – Органік Стандарт. URL: <https://organicstandard.ua/services/inspectionandcertification/aquaculture-and-seaweeds> (дата звернення: 13.02.2026).
7. Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV : станом на 1 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (дата звернення: 25.02.2026).

Рулінська Ольга Володимирівна, к.е.н., доцент, науковий співробітник відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України», e-mail: rulinskaya86@gmail.com

Rulinska Olha Phd, Associate Professor, Research Fellow, State Organization "Institute of Market and Economic&Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine"

